

УДК 111.85:821.161.1–343

ОНТОЛОГІЇ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. В КОНТЕКСТІ АНТИФОБІАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

К.М. Богун, аспірантка кафедри філософії та культурології
ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка

Жахи війн і тоталітарних режимів привели до інтенсифікації розробки антифобіальних дискурсів в межах літературної казки першої половини ХХ ст. Авторка вважає, що серед цих дискурсів найбільш ефективними є практики, що спираються на «оптимістичні онтології». Наразі закладається образ світу, в основу якого покладено добро, а в тексті використовуються алузії сакральних сенсів. В статті здійснюється спроба перевести літературні образи на рівень філософських понять субстанції, буття, центру буття, зв'язку іманентного та трансцендентного блага, витлумачення зла як небуття. Основна увага приділяється аналізу антифобіального дискурсу казок Т. Янссон про Мумі-тролів та компаративному аналізу онтології цих творів з картиною світу казок П.Треверс про Мері Поппінс. Іншою темою є визначення філософської складової казок К. Чуковського як витлумачення страху в якості симулякру колективної свідомості. В статті здійснено реконструкцію дотепної рефлексії К. Чуковського щодо претензій деяких практик радянського тоталітарного суспільства на статус антифобіальних. Також на прикладі радянської літературної казки розглядаються ідеологічні та сцієнтичні антифобіальні практики.

Ключові слова: онтологія, страх, жах, «фобіальний поворот», антифобіальні практики, літературна казка.

Актуальність проблеми. Якщо в європейській філософії, починаючи із античності, одне з провідних місць належить антифобіальним практикам, то починаючи з ХІХ ст. відбувається те, що можна назвати «фобіальним поворотом», який поширюється і на сферу мистецтва. Важко однозначно відповісти на питання, чи це було *передчуття* лихоліть першої половини ХХ ст., чи в практиках жаху останнього періоду фобіальний поворот знайшов *закономірну реїфікацію*, однак однією з реакцій на кошмари війн і тоталітарних режимів стала інтенсивна розробка антифобіальних дискурсів в межах літературної казки першої половини ХХ ст. Цей досвід, як нам здається, є достатньо актуальним в контексті нових геополітичних загроз, екологічних

негарздів, психологічних проблем та духовних захворювань, які у своїй сукупності створюють сучасну онтологію жахливого.

Метою цієї статті є теоретична реконструкція онтологій літературної казки першої половини ХХ ст., що мають антифобіальне семантичне наповнення. Ця мета досягається виконанням наступних завдань: конкретизувати поняття страху і жаху у відповідних літературних казках та здійснити експлікацію тих онтологій, на основі яких автори формують антифобіальний дискурс. *Об'єктом* статті є тема страху і жаху в філософії та мистецтві ХХ століття, а *предметом* – антифобіальний зміст онтологій літературних казок першої половини ХХ ст.

Аналіз досліджень і публікацій. Результати аналізу феноменів страху та жаху в історії філософії, а особливо в філософії ХІХ ст. (С. Кіркегор, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше) дають можливість виявити дуже важливі аспекти розуміння відповідних практик. Розгалужені та деталізовані дослідження фобіальних та антифобіальних практик ми маємо завдяки доробку сучасних (ХХ – ХХІ ст.) дослідників – таких, як С. Аверінцев, В. Аллен, Р. Апрусян, Д. Барінов, М. Бахтін, В. Бачінін, Е. Бьорк, У. Бек, М. Бонопарт, А. Ветлесен, Ю. Давидов, М. Хайдеггер, О. Гомілко, Л. Горохова, С. Грабовський, В. Грішаєв, Е. Гроссман, Ж. Делюмо, В. Живанова, С. Жіжек, С. Зелінський, В. Єрофєєв, Г. Крапівник, О. Колесник, Є. Коссака, Ю. Крістева, М. Култаєва, М. Немцев, Д. Палмер, С. Пролеєв, В. Сабіров, І. Сапожнікова, Ж-П.Сартр, Л. Свендсен, М. Столяр, Ф. Ріман, Ф. Фуреди, Г. Фаїзова, О. Фельдман, Дж. Фрезер, З. Фрейд, Е. Фромм, Н. Хамітов, Г. Чістякова, Л. Чеснокова, Л. Шестов, У. Еко та інші.

Новизну дослідження, що пропонується визначає те, що *вперше* аналізується така філософська складова літературної казки як антифобіальний дискурс; також *вперше* здійснюється експлікація основних типів онтологічних нарративів літературної казки першої половини ХХ ст. та їх компаративний аналіз в контексті антитоталітарних дискурсів. При цьому *уточнюється* зв'язок певних субстанційних інваріантів та антифобіальних практик.

Аналіз історично відомих антифобіальних практик (філософських, релігійних, наукових, ідеологічних, мистецьких, побутових та інших) приводить до висновку, що найбільш ефективними з них є дискурси, які спираються на «оптимістичні онтології». В цих онтологіях закладається образ світу (цей образ ми будемо намагатися перевести на рівень поняття), в основу якого покладено благо як субстанційна величина. Між іншим, вже така назва буття як «світ» несе в собі приховану оптимістичну орієнтацію,

бо слово «світ» має безпосередній зв'язок із словом «світло». Так само українське слово «свідчити» означає не просто констатацію чогось або будь-яку інтерпретацію, але процес проливання «світла» на подію, тобто вбудовує останню у систему певної оптимістичної онтології. Отже, в межах онтологічних практик основну антифобіальну функцію виконує сама природа буття, що стає предметом художньої рефлексії. В літературній казці такими виявами благої виступають чарівні предмети та магичні помічники, які легітимно використовуються лише позитивними героями (відповідний матеріал проаналізовано на матеріалі класичної казки В. Проппом). Наразі можна говорити про перетин онтологій класичної та літературної казок. Антифобіальними за змістом є також нарратив обраності та пов'язані з ним священні ритуали. Могутнім антифобіальним змістом наповнено архетип оселі-фортеці, деякі побутові, наприклад, бенкетні практики та звичаї філоксенії. І, безумовно, дуже важливе значення має особиста перемога над страхом в актах героїзму, яким передує сильне амбівалентне почуття любові-ненависті, яке анігілює страх.

Антифобіальна спрямованість авторського задуму є, на нашу думку, первинною по відношенню до картини віртуального буття певного змісту. Історичні факти свідчать про те, що найбільш послідовно антифобіальні практики розвивалися тими авторами казок, які безпосередньо зіткнулись із страхіттями війн та тоталітарних режимів (фашизму, сталінізму) і намагалися протиставити атмосфері всеохоплюючого жаху онтологію переможного добра. Наприклад, антифобіальний дискурс казок Т. Янссон (1914 – 2001) про Мумі-тролів, перш за все, був особистою відповіддю письменниці на жахи світової війни. На противагу смертельно небезпечній реальності письменниця створила особливий світ, в якому будь-яка жахлива, на перший погляд, загроза обертається захоплюючою пригодою, предметність якої опосередковується відносинами дружби, любові та реалізується в актах особистої мужності. Казки Т. Янссон – це літературний «антифобіант» (по аналогії з терміном «антидепресант»), який є ефективним і для дітей, і для дорослих.

У такій якості казки про Мумі-тролів виступають, на наш погляд, з декількох причин. По-перше, небезпека, що витікає з таємничих сил природи, які знаходяться на межі космосу і хаосу, не має субстанційної основи. Ця небезпека виконує в тексті роль контрастного тла, на якому (або на противагу якому) зображуються зворушливі сцени сімейного благополуччя та домашнього затишку. При цьому світ любові виявляється непорушним, не дивлячись ні на які катастрофи. Відповідно безсилля зла,

закономірність перемоги добра над злом постають як фундаментальні характеристики буття. Другою причиною, що визначає антифобіальний акцент казок Т. Янссон є нівеляція авторкою потестарних відносин, тобто відносин влади і насильства на користь союзів любові і дружби, ґрунтованих на вільному виборі. Держава, її установи і службовці, закони (що інтерпретуються автором виключно як заборони і обмеження), покарання – усе це в казках фрагментарно, не буттєво і знаходиться десь на сюжетному марґінесі. І третьою, – основною, на наш погляд, причиною антифобіального ефекту казок про Мумі-родину є те, що вони перетворюють читача на жителя особливої реальності, в якій щонайменший назріваючий конфлікт, мінімальна агресія у формі роздратування або неприязні з самого початку «лікуються» співчуттям, розумінням, турботою, грою, пригодою, подарунком та іншими проявами любові. Усі ці причини витікають з єдиної основи «Мумі-онтології». І цю основу, на наш погляд, цілком коректно виразити у формі принципу «мамоцентризму».

Передусім, мамоцентризм проявляється в казках Т. Янссон в дивовижному всезнанні Мумі-мами, яке є іманентним по відношенню до її загадкової природи. Це знання має особливий характер – воно є всеосяжним не завдяки кількості інформації, а завдяки своїй софійності. Наприклад, мама не знає, коли саме прилетить комета (наразі потрібною є консультація фахівців), не володіє іноземними мовами, ніколи не бачила поштові марки і називає їх «липкими папірцями», а на татові мемуари каже «мемаури» тощо. Та усім цим частковим незнанням особливо окреслюється її онтологічна правота – правота в найістотнішому, що є спорідненим з особливою (в порівнянні з іншими казковими персонажами) природою її буття. Вона насправді перевершує усіх героїв казок Туві Янссон тим, що уособлює собою невідоме глибинне благо, об яке розбиваються усі прояви зла.

Перетворення зла в добро та запобігання злу здійснюється нею декількома способами, серед яких основним, є практика доброго помислу, що забирає негативну і посилює позитивну складову певної істоти, тієї або іншої події. Мумі-мама непомітно для усіх і, напевно, для себе самої виступає трансформатором негативної енергії, яку вона спрямовує на благо справи. Відповідно для мамі жахливого як такого просто не існує. Навіть Морру – це уособлення жаху, від зустрічі з якою стає всім моторошно, мама жаліє як нещасну, самотню істоту.

Принцип мамоцентризму знаходить свою опору в сакралізованій історії Мумі-мами, яка дещо нагадує сюжет народження Афродіти [Див.: 7].

Окрім цієї асоціації, не менш обґрунтованим виглядає порівняння Мумі-мами з Гестією. Ця вельми шанована в давньогрецькій релігії богиня домівки, згідно з висловлюванням відомого дослідника античних релігій Ф. Зелінського, виростає з іманентного божества в трансцендентне: спочатку вона ототожнюється з домівкою, потім розуміється як сестра Зевса. Результатом її пізнішої трансценденталізації було те, що її взагалі перестали зображували, а шанували лише в символі негасимого вогню [2, с. 66].

Дещо схожий принцип тлумачення центру буття лежить в основі казок П. Треверс (1899 – 1996) про Мері Поппінс. Та в цієї письменниці ми знаходимо принципово іншу інтерпретацію буття як блага. Відомо, що письменниця цікавилася архетиповими містичними сюжетами різних культур та релігій в *езотеричній* площині [Див. 4]. Саме останній факт визначив зміст і напрямок сакралізації образу дивовижної няні. Якщо в образі Мумі-мами ми бачимо в десакралізованому вигляді алюзії християнської онтології, то деякі конотації образу Мері Поппінс вказують на те, що по суті йдеться ... про істоту інфернального походження [9]. Між іншим, саме так зрозумів образ Мері Поппінс найкращий друг письменниці, поет-містик Дж.У. Рассел. М. Шатернікова (Лос-Анжелес) пише, що саме він порадив письменниці писати про відьму [Див.: 10]. Епізод виховательської діяльності в житті П. Треверс надав цьому задуму форму сублімації честолюбства авторки на ґрунті фантастичного педагогічно-окультного проекту «найкращої в світі гувернантки».

Які ми знаходимо свідчення в тексті казок, що підтверджують здогадку щодо відьми? Відповідну алюзію дає нам пересування Мері за допомогою вітру. Наразі замість традиційної мітли використовується вишукана парасолька (неперевершена леді і мітла, дійсно, є несумісними в естетичному аспекті). Перед нами відьма-модниця, відьма-леді, а не стара потворна баба з мітлою. До речі, між першою і останньою можна поставити образ гоголівської відьми як чарівної та гіперсексуальної вдовички з різдвяної казки «Ніч перед Різдвом».

Та є більш важливі конотації, що досить прозоро натякають на наявність інфернального підтексту, витлумаченого авторкою у позитивному ключі. Мері Поппінс вважає себе найкращою, довершеною особистістю, вона не припускає ніяких критичних зауважень у свою адресу. Навіть невдалий комплімент викликає в неї роздратування та гнів. Якщо вияв субстанційного блага в образі Мумі-мами здійснюється непомітними, ненав'язливими та абсолютно природними практиками співчуття та любові, то Мері Поппінс – особа авторитарна, навіть жорстка. Показовим є те, яким чином вона домагається послуху від дітей: вона

відправляє свою вихованку в минуле, з якого та *ніколи* не зможе повернутися, якщо не покається перед Мері та не покличе її на допомогу. Якщо Мумі-мама використовує антифобіальні практики виховання, то Мері Поппінс не цурається того, щоб *смертельно* налякати дитину, закинувши її в *жахливе небуття*. Якщо Мумі-мама є іманентним проявом трансцендентного блага, то в казках П. Треверс Мері фактично ставиться на місце Бога (*молитва* до Мері витягає дівчинку з віртуального простору жахливої тарілки). Також звертає увагу той факт, що діти бояться втратити свою виховательку *більше всього в житті*. Здається, що навіть здоров'я батьків, спілкування із ними не так важливі для дітей, як присутність Мері Поппінс. Навколо неї зосереджується буття, а вона виступає його сенсом. В цьому бутті дітям цікаво, воно їх захоплює, але в ньому немає свободи і вільної дитячої творчості, які є в Мумі-світі. Наразі є жорстке розпорядження, яке повинно виконуватися. Це – основа виховання, з точки зору авторки. Авторитарна педагогіка компенсується чарівними розважальними практиками, але від цього вона не перестає бути авторитарною, позбавленою свободи вибору. Мері є незамінною, неперевершено, але вона не може залишатися на одному місці. Вона потрібна всім, хто має проблеми з вихованням неслухняних дітей. Мері приносить веселощі дітям, полегшення дорослим, але її відсутність перекреслює теперішнє як реальний простір буття в тієї родини, де вона вже колись була. Тільки Мері має відлетіти в інші краї, життя дітей родини Бенкс позбавляється сенсу, а побут їхніх батьків стає просто нестерпним. Життя колишніх вихованців Мері перетворюється на спогади та сподівання нової зустрічі. Відтак залишається тільки минуле та сподівання на мрії про зустріч у майбутньому. Такі зміни хронотопу сім'ї, яку відвідала Мері, дещо нагадують практики наркозалежності.

Крім того, виявляється, що сестрою Мері є королівська кобра. Цей факт вписується у відповідну онтологію, де володаркою всіх звірів кобра є, а не лев. Згадаємо, що в казках К. Льюїса «Хроніки Нарнії» саме в образі лева використовується ієрофанія Бога [Див.: 5]. Що ж до змії, то в межах християнської свідомості наразі виникають інфернальні асоціації. Та у протилежному за змістом семантичному полі вона виявляється позитивним (або амбівалентним) символом. (Цікаво, що заміна змією лева відбувається паралельно тому, як люди замість звірів займають клітки в зоопарку). Мері прикрашає своє вбрання подарунком кобри – її стару шкіру вона зав'язує пояском. З тексту випливає, що цей подарунок має для Мері особливий сенс, який наразі не розшифровується. Тому ми звертаємося до додаткових джерел, які пояснюють відповідну символіку. І тоді ми відмічаємо, що усі

якості Мері Поппінс співпадають із характеристиками змії в межах окультної семантики. Крім вічних молодості, здоров'я та краси присутні такі якості, як довершеність, наявність утаємниченого (наразі окультного) знання, витонченість та грація, здатність несподівано зникати і так само з'являтися, байдужість та невблаганність [Див.: 3]. Відтак можна зауважити, що інтереси П. Треверс в сфері окультизму мали принциповий вплив на зміст її казкових образів.

В цілому, онтологія казок П. Треверс про гувернантку є в багатьох аспектах протилежною до мумі-онтології. З Мері Поппінс не витримують конкуренції батьки її вихованців: вони виявляються абсолютно безпомічними у складних ситуаціях і демонструють свою нездатність допомогти не тільки дітям, але й самим собі. Відтак гувернантка посідає те місце, яке в світі Мумі належить батькам, перш за все, Мумі-мамі. Більш того, відьма-гувернантка займає в свідомості дітей не тільки місце батьків, але й місце Бога (молитви до Мері). Замість вільної творчості дітей, яку зображено в казках Т. Янссон, ми маємо чарівні розваги, які принципово не можуть відбуватися без участі Мері. Дітям без гувернантки залишається лише нудьгувати, сваритися та чекати, коли Мері повернеться.

Що ж до онтології казок Т. Янссон, то її збудовано на основі принципу мамо-центризму. В онтологемі трансцендентно-іманентного початку буття переплітають сюжети старогрецької релігії з біблейними алюзіями (ходіння по дну моря, великий потоп), есхатологічними мотивами, євангельськими темами (зокрема, тема свободи і творчості) та елементами християнської аскетичної практики (практики доброго помислу). Усі ці сенси формують онтологію, що втілює основний задум автора – утвердження духовного миру, радості та непохитного оптимізму.

Християнський концепт зла як форми небуття лежить в основі онтологій творів радянських казкарів Є. Шварца та К. Чуковського. Останні постали проти жахів, породжених радянськими тоталітарними практиками, видимій непереможності яких вони протиставили філософсько-богословську оптику зла як небуття. Наприклад, К. Чуковський дає глибоко філософське пояснення онтології жахливого. В казках «Викрадене Сонце» та «Тараканіще» пропонується антропоцентрична онтологія, в межах якої страх і жах – це різні ступені розвитку *суб'єктивного* образу. Страх – це сприйняття небуття як загрозливого буття окремим суб'єктом, а стадія жаху є фактично *симулякром колективної свідомості*. Відтак, знання природи відповідних феноменів – це і є найбільш ефективна антифобіальна практика.

Дуже цікавою є онтологія повісті «Пригоди Каріка та Валі» Яна Ларрі, яка у дитячій свідомості сприймається як одна з улюблених казок. В

цій повісті буття має два рівня – людино-розмірне безпечне буття та вкрай небезпечний світ комах, в який попадають діти внаслідок порушення заборони. Наразі можна також прослідкувати алюзії гріхопадіння та Мессії, оречевлені через поєднання моралістичної та науково-сцієнтичної площин інтерпретацій. Зрозуміло, що навіть у редукованому варіанті спасіння (завдяки знанням професора та його жертвному вчинку), ієрофанія Спасителя задає повісті оптимістичного забарвлення.

Та більш поширеними в радянських літературних казках були *ідеологічні* практики подолання страху, що спиралися на ідеологему «прогресивного розвитку людства» та віру в можливість гармонійних відносин людей на основі суспільної власності та колективної праці (Ю. Олеша, А. Гайдар та інші). Серед відповідних практик вагоме місце в 30-х роках посідала віра в особливу «харизму» Сталіна, його всезнання та прозорливість [Див. 8, с. 222]. Цю псевдо-антифобіальність тонко та дотепно висміює К. Чуковський у казці «Вкрадене Сонце», де Ведмідь (одна з конотацій якого – образ державної влади) нібито рятує Сонце і прославляється за це усіма жителями лісу, тоді як сонце просто сховалося за хмару (схожу на Крокодила).

Ми можемо припустити, що радянські ідеологічні практики були досить стійкими внаслідок того, що вони перекладали на владу ті піклування, які найчастіше викликають в людині страх перед майбутнім. Зрозуміло, що таке послаблення страху щодо певних сфер (безробіття, неможливість оплатити лікування, навчання тощо) компенсувалася появою нових фобіальних практик: анонімок, арештів, катувань, концентраційних лагерів тощо. Саме проти останніх явищ постає антитоталітарна дитяча література. В наведених нами прикладах онтологія творів формується на ґрунті феноменологічної парадигми (К. Чуковський), християнського концепту зла як небуття (Є. Шварц, К. Чуковський) та сцієнтично-гуманістичного світогляду із використанням алюзій християнських наративів гріхопадіння та спасіння (Я. Ларрі).

Література

1. Выползки змей (сброшенная шкура)
https://vk.com/topic-22588753_30222833
2. Зелинский Ф.Ф. История античных религий : Древнегреческая религия. Религия эллинизма. Рим и его религия. Римская империя и христианство / Ф.Ф.Зелинский. – Ростов н/Д : Феникс, 2010. – 478 с.
3. Змей – краткая энциклопедия символов.
<http://www.symbolarium.ru/index.php/Змей>

4. Памела Ліндон Треверс. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії.

https://uk.wikipedia.org/wiki/Памела_Ліндон_Треверс

(дата обращения – 25.01.16)

5. Потанина Н.Л. Об одном из ключевых образов «Хроник Нарнии» К.С.Льюиса: к проблеме символа / Н.Л.Потанина, М.В.Родина. –

<http://cyberleninka.ru/article/n/ob-odnom-iz-klyuchevyh-obrazov-hronik-narnii-k-s-lyuisa-k-probleme-simvola> (дата обращения – 26.01.16)

6. Колесник Е. С. Шекспировская интерпретация безумия: предвосхищение принципов психоанализа и деконструкции / Е.С. Колесник // Вестник Ишимского государственного педагогического института им. П. П. Ершова. – 2014. – № 3 (15). – С. 107–115.

7. Лосев А.Ф. Афродита / А. Ф. Лосев // Мифы народов мира. Энциклопедия в двух томах. – Т. 1. – М. : Советская энциклопедия, 1987. – С. 132–135.

8. Столяр М.Б. Советская смеховая культура / М. Б. Столяр. – К.: СтилоС, 2011. – 301 с.

9. Фрай М. Колдовский феминизм Памелы Треверс / Макс Фрай

<http://www.guelman.ru/frei/macht/gazeta8.html> (дата обращения – 26.01.16)

10. Шатерникова М. Памела Трэверс, «Мэри Поппинс» и Уолт Дисней. История и кино / Марианна Шатерникова // Чайка. – № 3 (254). – 2014. <https://www.chayka.org/node/5941>

ОНТОЛОГИИ ЛИТЕРАТУРНЫХ СКАЗОК ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX В. В КОНТЕКСТЕ АНТИФОБИАЛЬНОГО ДИСКУРСА

К.Н. Богун

Ужасы войн и тоталитарных режимов привели к интенсивной разработке антифобических дискурсов в пределах литературной сказки первой половины XX в. Автор считает, что среди этих дискурсов наиболее эффективными являются практики, которые опираются на «оптимистические онтологии». В данном случае закладывается образ бытия, в основу которого положено добро, а в тексте используются аллюзии сакральных смыслов. В статье осуществляется попытка перевести литературные образы на уровень философских понятий субстанции, бытия, центра бытия, связи имманентного и трансцендентного блага, истолкования зла как небытия. Основное внимание уделяется анализу антифобического дискурса сказок Т. Янссон о Муми-тролях и компаративному анализу онтологии этих произведений и картины бытия сказок П. Трэверс о Мэри Поппинс. Другой темой является определение такой философской составляющей сказок К. Чуковского как понимание страха в качестве симулякра коллективного сознания. В статье осуществлено реконструкцию остроумной рефлексии К. Чуковского относительно претензий некоторых практик советского тоталитарного общества на статус антифобических.

Также на примере советской литературной сказки рассматриваются идеологические и сциентистские антифобические практики.

Ключевые слова: онтология, страх, ужас, фобический поворот, антифобические практики, литературная сказка.

ONTOLOGIES OF THE LITERARY FAIRY-TALES (FIRST HALF OF THE XX CT.) IN THE CONTEXT OF ANTI-PHOBIAL DISCOURSE

Kseniia Bohun

The horrors of the wars and totalitarian regimes resulted in the intensification of the anti-phobial discourse in the literary fairy-tale of the first half of XX ct. The author argues that the most effective of those discourses are those supported by the “optimistic ontologies”. They create a world-image that has fundamental Good as their base, and the texts make use of the allusions on the sacred senses. The article expounds the possibility of conversion of literary imagery to the philosophical categories of substance, existence, the centre of Being, the interconnection of the immanent and the transcendental Good and the understanding of Evil as non-Being. One of the central themes is the analysis of the anti-phobial discourse of T. Jansson’s “Moomin” series and the comparative analysis of their ontology with the world picture of P. Travers “Mary Poppins” series. The other theme is the defining the philosophic component of K. Chukovsky’s fairy-tales as the understanding of fear as a collective consciousness simulacrum. The author of the article reconstructs K. Chukovsky’s witty reflection on the anti-phobial pretensions of some Soviet totalitarian practices. Some ideological and scientific anti-phobial practices are illustrated with the help of the Soviet literary fairy-tale.

Key words: ontology, fear, horror, «phobial turn», anti-phobial practices, literary fairy-tale